Oponentský posudek bakalářské práce Sylvie Drkošové

Jazyková nerovnost a jazyková diskriminace v české společnosti: Ostrava vs. Praha

Jak píše autorka v úvodu, ve své práci se zabývá „vlivem ostravské a pražské regionální mluvy na postoje k mluvčímu na území Ostravy a Prahy"; to je pro ni konkrétní půdou, na níž hodlá doložit jazykovou nerovnost a jazykovou diskriminace v České republice. Výzkum má tedy sociolingvistické zaměření a vztahuje se k závažnému společenskému problému, o němž toho z jazykovědného hlediska víme velmi málo.

Autorka vychází z úctyhodného množství (české i zahraniční) odborné literatury. Současné rozvrstvení češtiny na našem jazykovém území mapuje zejména na základě domácích jazykovědných (zejm. dialektologických) prací (Krčmová, Davidová, Jančák, Šrámek, Hoffmannová - Műllerová), ale v souladu se svým výzkumem bere v úvahu i sociologické poznatky o stratifikaci české společnosti (Katrňák – Fučík). Co se týče sociolingvistiky, inspiruje se zahraničními teoriemi a výzkumy (Giles, Hudson aj.). Zohledňuje i Wilsonovu práci o jazykové akomodaci Moravanů v Praze. V rámci východisek svého zkoumání pak autorka představuje i techniku spojitých masek a popisuje některé zahraniční výzkumy postojů k jazyku, které této metody využívají.

V tomto ohledu má autorka k věci zralý přístup, opírající se o solidní práci s odbornou literaturou. Pokud však jde o sám výzkum, mám z něho poněkud rozpačitý dojem. Je ovšem zřejmě dobře připraven a evidentně mu bylo věnováno mnoho úsilí, avšak nejsem přesvědčena o tom, že jeho výsledky mohou odpovídat skutečnosti.

„Ostravština", jak je prezentována ve výzkumu, tu v psané formě vlastně vypadá jako spisovný projev (zřejmě by se od něho lišila pouze foneticky); projev obecněčeský oproti němu (v psané formě) působí vzhledem ke své funkci a typu naprosto nepatřičně, takřka jako parodie.

Obecnou češtinu (ani ostatně „ostravštinu" – v její mluvené podobě) člověk standardně v určitých situacích nepoužívá – v situacích veřejné nebo oficiální komunikace, které jsou asociovány s „vyšším" stylem, potřebou působit kultivovaně, reprezentovat, dodržet stereotyp spojený s určitou rolí (např. s rolí učitele) apod. Pokud člověk u pracovního pohovoru nedodrží situační normu, vystavuje se riziku. Jak píše autorka na s. 41, „nebyl by to pak případ diskriminace mluvčích obecné češtiny, ale pouze penalizace nedodržení situační normy". Autorka však v případě svého výzkumu dává přednost jiné interpretaci (možná je tu přání otcem myšlenky?), totiž že u Ostravanů znevýhodňuje mluvčího už sám fakt, že mluví obecnou češtinou, kdežto u Pražanů se tendence k „jazykové diskriminaci" Ostravanů tak silně neprojevuje (ačkoli jim ostravská varieta asociuje „méně prestižní povolání"). K čemu mám tedy výhrady, je konkrétní podoba výzkumu. Předčítání vybraného textu v obecněčeské a ostravské variantě ani typy otázek zadaných v dotazníku mi nepřipadají vzhledem ke zkoumaným skutečnostem vhodné a vypovídající (Jiná situace by byla v případě, kdybychom měli navíc ještě dvě kontrolní skupiny: Pražany, kteří by hodnotili projev obecněčeský, a Ostravany hodnotící projev „ostravský". Pak by se ukázalo, zda přikládáme váhu skutečnosti, je-li mluvčí aspirující třeba na pozici učitele schopen či ochoten vyhodnotit situaci a zvolit kód spojený s veřejným projevem. To už by byl ovšem jiný výzkum.)

Mám otázku, která se vztahuje k názvu práce a jejímu ústřednímu termínu – jazyková diskriminace: zdá se mi pro výše popsané případy i pro naše česko-moravské (resp. česko-

ostravské) poměry příliš silný, a pokud jej autorka přebírá ze zahraničních prací, volila bych mírnější ekvivalent. Nejsem však sociolingvistka, a proto prosím o vysvětlení.

Třebaže můžeme mít k práci výhrady, bylo by spravedlivé ocenit autorčinu nespornou erudici, schopnost aplikovat nabyté poznatky na vlastní práci i pečlivé provedení a vyhodnocení výzkumu. Bakalářskou práci doporučuji k obhajobě a ponechávám prozatím otevřeno, zda se komise na základě ústního vystoupení autorky přikloní k hodnocení stupněm „výborně“, anebo „velmi dobře“.

V Praze 18. června 2013

Doc. PhDr. Irena Vaňková, CSc., Ph.D.

ÚČJTK FF UK Praha